

YALE UNIVERSITY
BEINECKE RARE BOOK AND MANUSCRIPT LIBRARY
MEDIÉVAL AND RENAISSANCE MANUSCRIPTS

MS 889

Western Germany, s. XV^{med} (1459)

Ascetical treatises

1. ff. 1r-7r [Prologue:] Servo Christi Petro Hugo, gustare quoniam suavis est Dominus. Cogitanti michi, frater karissime, quomodo dilectionem vestram ad dilectionem mei exaltare possem, primum occurrit, ut de ipsa vobis dilectione scriberem ... dilectio est quod tribuitur, dilectio quod recompensatur. [text:] De laude caritatis. Tam multos laudatores habuisse cognoscitur, ut, si quid ego in laudem eius dicere cepero, presumptio fortassis magis quam devotio videatur ... et diffundat te in cordibus nostris per Spiritum Sanctum suum redemptor noster unicus salvator Ihesus Kristus, filius Dei, ut ipse cum Patre ad nos venire dignetur et mansionem facere, qui cum eodem Patre et Sancto Spiritu vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

Hugo de Sancto Victore (c. 1096-1141), *De laude caritatis*. Bloomfield 5509, 5977. PL 176.970-976.

2. ff. 7r-8r Caritas, regina et mater virtutum, benedicta sis in eternum, quia mira virtus es, que sola in adversis non deficiis ... quoniam si tu ades, habentur omnia; si vero abes, nichil habentur omnia.

Praise of *caritas*.

3. ff. 8r-35v *De virtute et laude sancte paupertatis*. Est scriptum per prophetam: Paciencia pauperum non peribit in finem. Magna est, Domine Deus meus, paciencia servorum tuorum ... Obsecro semel et iterum, ut permaneat nobiscum usque in finem vite nostre; quia secure ad Dominum remeamus, si nobiscum permanseritis.

Thomas a Kempis (c. 1380-1471), *De tribus tabernaculis*. Bloomfield 1980. *Opera omnia*, ed. M.I. Pohl, v. 1 (Fribourg, 1910), pp. 3-62.

4. ff. 35v-38v *De laude castitatis*. Loquamur deinde aliquid de laudibus castitatis et ad decorem eius primo habitorem eius consideremus ... Intremus igitur per portas quas aperuit Dominus, ut cum omnibus sanctis mereamur illum benedicere et laudare in secula seculorum. Amen.

Thomas a Kempis, *Sermones ad fratres*, 4. Ed. Pohl, v. 1, pp. 96-103.

5. ff. 38v-39v *De laude solitudinis*. Fons et origo, profectus spiritualis est libenter in cella residere et in solitudine sub silencio se tegere ... in qua solitudine nos dignetur custodire qui solus in corpore potuit sine culpa vivere, Ihesus Kristus Dominus noster, qui est benedictus in secula.

Thomas a Kempis, *Sermones ad fratres*, 7. Ed. Pohl, v. 1, pp. 116-119.

6. ff. 39v-40v *Item de laude solitudinis*. Vos, qui solitudinem diligitis, audite vocem Domini, percipite auribus vestris sermonem eius ... quid iste in oratione desiderat, nisi ut unus spiritus cum Deo fiat? O, quando implebitur desiderium cordis mei?

Praise of solitude.

7. ff. 40v-41v *De interiori solitudine*. De interiori solitudine iam pauca videamus. Hanc querere et amare debet quisquis uniri cum Deo cupit ... de bonis sempiternis frequenter meditabitur. Ad que bona nos perducatur qui hoc ipsum solus possidet, et est Ihesus Christus Dominus noster benedictus in secula.

Thomas a Kempis, *Sermones ad fratres*, 9. Ed. Pohl, v. 1, pp. 126-128.

8. ff. 41v-44v *De silencio*. Iam superest dicendum de silencio, quod valde necessarium est solitudini ... quorum vita si inspexeris, invenies pro certo quid imitari debeas. Nam vivendi speculum opere et verbo facti sunt.

Thomas a Kempis, *Sermones ad fratres*, 8. Ed. Pohl, v. 1, pp. 119-125.

9. ff. 44v-47r *De abrenunciacione*. Qui non renunciaverit omnibus que possidet, non potest meus esse discipulus [Lk. 14:33]. Illis verbis Dominus noster Ihesus Christus videtur illos arguere ... ibi enim requiescunt anime sanctorum <non> in umbra, sed in presencia; serenissimam iugiter speculantur faciem Dei Patris, quem cum filio eius unigenito dilexerunt in terris et secuti sunt relictis omnibus. Explicit. f. 47v blank

Thomas a Kempis, *Sermones ad fratres*, 1. Ed. Pohl, v. 1, pp. 83-88.

10. ff. 48r-52r § *Incipit tractatus venerabilis doctoris domini Hugonis de Sancto Victore de modo et qualitate orandi Deum*. Quo studio et quo affectu a nobis orandus sit Deus ex nostra miseria et eius misericordia considerare possumus ... quibus mens in oratione accenditur et gratissimum Deo sacrificium in ara cordis adoletur.

Hugo de Sancto Victore, *De modo orandi*, shortened version. PL 176.977B-988A.

11. ff. 52r-53v § Qualiter peccator debeat orare nota. Miserere mei, Deus. Audite, peccatores, orantem peccatorem ... Orandum est secundum beatum Augustinum in spe sive hesitatione fideliter et amanter ... unde oracionis virtus iacula submovet inimici nec quidquam timet nec in celo nec in terra. [f. 53r] Inicium sapientie timor Domini. Timor primus revocat euntes ad mortem ... § Similiter et triplex omnium oportunitas, scilicet libertas spiritus, loci qualitas et virtuosa societas.

Extracts from Hugo de Sancto Victore, St. Augustine, Bernard of Clairvaux and others on the value of prayer and of the reciting of psalms. This art. follows without interruption after art. 10.

12. f. 54r § *Incipit epythoma, id est abbreviata memoria, beati Augustini episcopi de commendacione psalterii et de virtute et efficacia psalmodiarum.* Nichil est in hac vita mortali, in quo possimus familiarius Deo inherere quam divinis laudibus voce, vita bona et virtuosus moribus redimiti [*corr. from redimitis*] ... consolaciones contra dolores ingerit, noticiam et amorem Dei confert et tedium anime depellit.

Compilation from the works of St. Augustine on the value of the psalms. Stegmüller 1464. The incipit is found in the preface of Alcuinus (Alcuin, c. 730-804), *De psalmodiarum usu*, PL 101.465C.

13. ff. 54v-55r § *Sequuntur secretorum psalmodiarum capitula. Si vis pro peccatis tuis penitentiam agere et in confessione delictorum tuorum veniam rogare, tunc pro peccatis tuis quantum potes non celeritate verborum, sed mente cogitando decanta septem psalmos Daviticos ... si intima mente perscrutatus fueris et ad medullam intellectus per Dei gratiam perveneris. Amen.*

Alcuinus, *De psalmodiarum usu*, preface (partim). Stegmüller 11173. PL 101.466B-468A.

14. f. 55r *Oratio Dominica. Pater noster excelsus in maiestate, ditissimus in hereditate, largissimus in pietate. Qui es in celis corona iocunditatis ... Sed libera nos a malo pene et culpe preterito presenti et futuro. Amen.*

Commentary on the Lord's Prayer. Stegmüller 9994; Bloomfield 8782.

15. f. 55r *Oratio iusti celos penetr[at].* § *Multiplex est orationis remedium et utilitas. Si vis in bona vita proficere, ora. Si vis patienter adversa tollerare, ora ... Si vis cum Deo colloqui et semper eius reminisci, ora; et benefac dum vivis, post mortem vivere si vis.*

Note on prayer.

16. ff. 55v-56v *Expositio magistri Henrici de Hassia. Pater noster, qui in exordio creature ex nichilo nos homines ad ymaginem tuam creasti ... Adveniat regnum tuum ... et presta nobis gratiam sic transeundi huius vite cursum, ut post mortem mereamur pervenire ad celeste tuum regnum per Dominum Ihesum salvatorem nostrum. [f. 56r:] § Deprecamur 3° ut fiat voluntas tua, sicut in celo et in terra. Concede ut nos mortales homines pro modulo nostre infirmitatis ita tuam voluntatem impleamus in terris ... 7° ut ab omni malo, quo in colendo Deum et proficiendo in virtutibus et meritis impedimur, subveniente Deo liberemur. Amen.*

Henricus de Langenstein (Henricus Heimbucho de Hassia, d. 1397), *Expositio super Orationem Dominicam*. Bloomfield 8180, 8460. Printed from c. 1472 onward (GKW 12240-12243). See T. Hohmann, "Initienregister der Werke Heinrichs von Langenstein", *Traditio*, 32 (1976), pp. 399-426. The style of the text is different from f. 56r onwards.

17. f. 56v Ethymologicatur Maria. M maiestatem dat propter virginitatem. / A nota in psalmis quod tu sis alcior almis ... A nota in que via quod sis aurora Maria.

Verses on the letters composing the name “Maria”.

18. f. 57r Ave Maria, omni reverencia honoris et laude dignissima, ab angelo Dei salutata ... esca et medicina, salus et medicina ac vita, Dominus Christus messias olim in lege promissus et per te, o virgo Maria, nobis exhibitus. Quem ora pro nobis nunc semper benedicta. Amen.

Commentary on the Ave Maria.

19. f. 57v Beatus Hilarius episcopus extraxit psalmos de psalterio, per quos debemus pro spiritualibus causis vel negociis Deum rogare. Primo, qui vult sibi Deum habere propicium, dicat contrito corde sepcies ante Crucifixum hos duos psalmos: Usquequo, Domine, oblivisceris ... § Qui est tribulatus, dicat hunc psalmum: Domine, refugium factus es nobis. Et in fine cuiuslibet psalmi dicat Pater Noster, Ave Maria.

Psalms to be recited on special occasions or for special purposes. Refers to Hilarius Pictaviensis (Hilarius of Poitiers, c. 310-367), *Tractatus super psalmos*, CPL 428.

20. ff. 58r-107r [Instruction for the rubricator:] Tractatus magistri Alberti de virtutibus, secundum alios paradisu anime. [Table of chapters:] De virtutibus in generali. I. De caritate. II. De humilitate. III. ... De penitencia. XXXXII. De perseverancia. XXXXIII. [text:] Cap. I. Sunt quedam vicia, que frequenter speciem virtutum pretendunt, ut, cum vere sint vicia, credantur esse virtutes ... qui in una decrescit, simul in omnibus decrescit; et qui una caruerit, nullam habet, quia omnes unite sunt in gracia. Explicit tractatus de virtutibus a Magno Alberto editus, qui secundum quosdam asscribitur Hugoni de Sancto Victore, secundum alios vero prenotatur Paradisu anime; sed quod non sit Hugonis patet ex lectione eius diligenter intueri. Finitus et completus anno Domini 1459, etc. f. 107v blank

Pseudo-Albertus Magnus, *Paradisus anime*. Bloomfield 5875. Ae. Borgnet, ed., *Alberti Magni opera omnia*, v. 37 (Paris, 1898), pp. 447-512. The text opens with a partially cropped invocation in the upper margin: “Assit Sancti Spiritus **** gratia”.

21. ff. 108r-116r § Liber Genesis. [text:] Lex prohibet peccant Abel Enoch archa ut intrant ... [gloss:] opera sex dierum | fructum ligni vite | Adam et Eva comedendo | occiditur a Cayn | transfertur in paradisu | a Noe spacio centum annorum | archam Noe et cetera ... [text, Apocalyps:] Plangent exultant iudicantur civitas alpha. [gloss:] omnes amatores terre super Babilonem cum iudicatur | contemptores mundi super eam | omnes mortui secundum scripta in libris | celestis Iherusalem describitur | et o, principium et finis. Explicit Biblia per versus cum glosa, anno Domini M.CCCC.L9, altera die Gregorii [13 March 1459]. f. 116v blank

Memoriale Biblicum with interlinear gloss.

Paper (ff. 1 and 12 parchment), ff. 116, 205 x 140 mm. There is s. XVII pagination “1-95”, corresponding with ff. 1r-48r of the modern foliation.

I¹² (ff. 1-12), II¹⁴ (ff. 13-26), III¹² (ff. 27-38), IV?? (ff. 39-47), V¹⁰ (ff. 48-57), VI-IX¹² (ff. 58-105), X¹² (-12, blank; ff. 106-116). In the first section (quires I-IV) horizontal catchwords at right, in various scripts and on irregular places: ff. 2v, 3v, 5v, 12v, 13v, 17v, 18v, 26v. In the third section (quires VI-X) signatures of the type “a1-a6”, from “a” to “e”, often missing due to the trimming of the codex; and regular horizontal catchwords at right.

Ruled for one column of text. There is full ruling for 27 lines below top line traced with lead, type 16, based on full pricking (the last but one prick in the outer margin is double), in quires I-III and VI-VII; in quire IV the ruling, mostly for 27 lines, is invisible; ruling for 27 lines of type 13 (or is this frame ruling?) in quires IX and X (13 text lines in art. 21); frame ruling for 36-47 lines in quire V.

Apparently copied by seven scribes. Hand A copied ff. 1r-18v in *Gothica Textualis Formata*; Hand B copied ff. 19r-38v in *Gothica Hybrida Formata/Libraria*; Hand C copied ff. 39r-47r in bold *Hybrida Libraria*; Hand D copied ff. 48r-50r and 54r-57r in *Semihybrida Libraria*; Hand E, which is perhaps identical with Hand D, copied ff. 50v-53v in *Hybrida Libraria*; Hand F copied f. 57v in *Cursiva Libraria*; Hand G copied ff. 58r-116r in *Hybrida Libraria* (in two sizes for text and gloss of art. 21).

Headings, stroking of majuscules, paragraph marks and (in artt. 10-19) underlining in red. All initials in the same colour: 1-line versals; 2- and 3-line plain initials; a 4-line plain initial with interior reserved shapes on f. 1r; a 3-line plain initial containing a human face on f. 48r. Art. 20 stands apart by the form of its initials, its decorative paragraph marks and the absence of headings (instructions for the rubricator are written alongside the lower edge; chapter numbers have been added by a later hand). In art. 21 elongated decorated initials at the top line.

Contemporary binding: brown leather over wooden boards, the covers blind-tooled with diagonal fillets and fleur-de-lis stamps in the diamond-shaped spaces. Spine with three raised bands (rebacked). Remnants of one brass clasp.

The final section (artt. 20-21) is dated 1459. Notes on the front flyleaf r by the owner William Henry Black: “Bought at Southgate S. Bassett’s sale-room, 27/8/51, W.H. Black. There is a fragment of a Ms. Ritual of the X. or XI. century, bound between ff. 105-6. Inter codices suos manuscriptos deposuit, 28^o die Augusti 1851, Guil. Hen. Niger, Londinensis”. Presented by William Mewburn, Banbury, to the Library of the Wesleyan College, Headingly (bookplate). Collection of Bernard M. Rosenthal, Berkeley (MS 97). Purchased from him on the Edwin J. Beinecke Fund.

<u>Quires</u>	<u>Folios</u>	<u>Signatures</u>	<u>Ruling</u>	<u>Scribes</u>	<u>Content</u>
I-IV	1-47	-	27 lines	A B C	artt. 1-9
V	48-57	-	36-47 lines	D E D F	artt. 10-19
VI-X	58-116	a-e	27 lines	G	artt. 20-21